

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Людмила Москальова

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

Автор статті розглядає соціально-педагогічне проектування культурно-освітнього простору як організовану пошуково-дослідницьку діяльність, що передбачає не тільки ефективне соціальне виховання особистості, а і сам процес його досягнення в освітніх закладах. Визначені також принципи (цілеспрямованості, процесуальності, герменевтичності, модифікації соціальних підсистем та їх структурних елементів) та закономірності соціально-педагогічного проектування культурно-освітнього простору дітей та молоді в освітніх закладах.

Ключові слова:

соціально-педагогічне проектування, культурно-освітній простір, соціалізація.

Анотация:

Москалева Людмила. Социально-педагогическое проектирование культурно-образовательного пространства детей и молодежи в образовательных учреждениях: общие положения. Автор статьи рассматривает социально-педагогическое проектирование культурно-образовательного пространства как организованную поисково-исследовательскую деятельность, которая предполагает не только эффективное социальное воспитание личности, но и сам процесс его достижения в образовательных учреждениях. Выявлены также принципы (целестремленности, процессуальности, герменевтичности, модификации социальных подсистем и их структурных элементов) и закономерности социально-педагогического проектирования культурно-образовательного пространства детей и молодежи в образовательных учреждениях.

Ключевые слова:

социально-педагогическое проектирование, культурно-образовательное пространство, социализация.

Resume:

Moskalyova Lyudmyla. Socio-pedagogical design of cultural and educational space of children and youth in educational institutions: general provisions. The author reveals the social - pedagogical design of cultural-educational space as organized basic research activities which imply not only the effective social education of the individual but also the organization of the process of the result achieving in educational institutions. The author determines the principles (of the goal orientation, procedurality, hermeneutics, modification of social subsystems and their structural elements) and regularities of socio-pedagogical design of cultural and educational space of children and youth in educational institutions.

Key words:

socio-pedagogical design, cultural and educational space, socialization.

Постановка проблеми. В умовах сучасних радикальних соціально-економічних реформ у суспільстві гостро постає питання про виховання й соціалізацію дітей та молоді як суб'єктів освітнього процесу, здатних до здійснення моральних учинків, плідної праці в різних сферах суспільного життя, задоволення культурних потреб. У вихованні й соціалізації особистості особлива роль належить освітньому закладу, де формується молоде покоління як майбутнє держави, її суспільний і культурний генофонд, що, так само, виступає надійним чинником удосконалення людських стосунків в умовах сучасних модернізаційних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень, пов'язаних із проблематикою соціалізації особистості в освітніх закладах, доводить, що культурно-освітній простір, який розгортається перед дітьми та учнівською молоддю, є одним із провідних чинників, що впливають на становлення людини як соціального індивіда. Уявлення про значущість культурно-освітнього простору в соціальному вихованні людини

склалася давно й відображені в дослідженнях філософів і вчених-педагогів переважно в аспекті аналізу таких підходів, як системний (Т. Бондарчук, Р. Литвак та ін.), культурологічного (М. Алдошина, Ш. Амонашвілі, А. Анохін, В. Гриньова, Р. Гришкова, Т. Іванова, Л. Ілларіонова, М. Лещенко, Л. Хомич, О. Шевченко та ін.) та цивілізаційного (Л. Ваховський, М. Данилевський, І. Кононова, С. Крапивенський, Н. Омельченко, А. Стризоє, М. Мамардашвілі, Н. Скотна та ін.).

Проблеми розгортання культурно-освітнього простору актуалізувалися наприкінці ХХ століття, й привернули увагу як педагогів, зокрема Є. Бондаревської (особистісно-культурологічна концепція виховання людини культури), Н. Миропольської (концепція формування художньої культури учнів засобами мистецтва слова) та ін. так і психологів, які розробляють проблематику особистісно-зорієнтованої освіти (І. Бех, В. Рибалка та ін.). Різні аспекти проблеми розгортання культурно-освітнього простору розкриті в роботах

В. Біблера, Н. Ветлугіна, С. Дерябо,
Ю. Майнулова, М. Скаткіна та ін.

Метою статті є виявлення принципів і закономірностей соціально-педагогічного проектування культурно-освітнього простору як основного психолого-педагогічного чинника соціалізації дітей та молоді в освітніх закладах.

Об'єкт дослідження – соціально-виховний процес у закладах освіти. Предмет дослідження – соціально-педагогічне проектування культурно-освітнього простору як технологія соціалізації дітей та молоді. Методологія дослідження полягає в аналізі та систематизації філософської, соціологічної, культурологічної, психолого-педагогічної літератури з проблеми соціалізації дітей та молоді; узагальнення наукової літератури з соціально-педагогічної проблематики; індукція, дедукція, синтез, порівняння та зіставлення ідей, концепцій, теорій соціального виховання; визначення принципів і закономірностей соціально-педагогічного проектування.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останнє десятиріччя докорінно змінилися цілі й завдання соціальної освіти молоді, зміст цього процесу, методи й умови соціального становлення особистості. На сьогодні науковці доходять висновку, що соціалізацією є процес засвоєння та активного відтворення дітьми та молоддю соціокультурного досвіду (знань, цінностей, норм, традицій суспільства), унаслідок якого відбувається становлення й розвиток їх, як соціальних індивідів.

Усе це потребує певної переоцінки тієї ситуації, що склалася в соціальній освіті дітей та молоді, пошуків нових принципів і підходів до соціального виховання особистості, набуття нею основних компонентів соціальності: соціальної активності, соціальної мобільності, соціальної позиції, соціального досвіду тощо. Внаслідок цього викристалізувався складний аспект у набутті дітьми та молоддю соціальності – соціалізація як об'єктивний соціально-педагогічний процес в освітніх закладах.

Освітній заклад як соціальний інститут – важливий і незамінним чинник мікросередовища, що індивідуалізує процес соціалізації і відіграє в ньому визначальну роль.

Вивчення філософської, соціологічної, психологічної та педагогічної літератури дало можливість виявити світові тенденції в реалізації

завдань щодо соціалізації дітей та молоді, а саме: широко досліджуються в різних країнах світу соціальні проблеми, з якими стикаються діти та учнівська молодь (О. Богданова, К. Вальтер, М. Генсон, К. Кемерон, О. Коберник, К. Кемерон, С. Морган, Т. Ромм, М. Сміт, П. Стівенс та ін.); соціальна педагогіка як наука стрімко набуває розвитку, зміцнюється її методологія, збільшується кількість соціально-педагогічних технологій, видів соціальних практик у суспільстві, урізноманітнюються форми та методи просвітницької, профілактичної, реабілітаційної, оздоровчої роботи з дітьми, сім'ями та молоддю тощо (Т. Алексенко, О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, Л. Міщик, А. Мудрик, В. Поліщук, С. Харченко та ін.). Водночас і в соціально-педагогічній та психологічній літературі, й у практиці освітніх закладів поняття «соціальне» розглядається як синонім до понять «суспільне», «громадське», «колективне» тощо, що спричиняє нівелювання процесів диференціації, персоналізації, відмови від індивідуалізованого характеру процесів соціалізації особистості за рахунок посилення динамізму соціальних процесів. Це впливає на становлення нового суспільства, у якому діти та молодь перебувають у стані невизначеності, де відбувається істотний розрив між цінностями особистості та цінностями суспільства, що призводить до значної затримки процесів соціального розвитку, маргіналізації та соціальної ізоляції молоді навіть у розвинених країнах (С. Морган [3]; П. Пет, Б. Дженет та ін. [6]), прискорює стихійне та непрогнозоване зростання антисоціальних і асоціальних результатів у набутті людиною соціальності.

Наукова розробка психолого-педагогічних основ соціалізації, набуття дітьми та молоддю соціального досвіду та його рефлексії, формування у них особистісної здатності приймати моральні рішення у змінюваних соціальних умовах, реалізація соціокультурних і соціоосвітніх програм і проектів, вироблення ефективних рекомендацій щодо покращання процесу соціалізації значною мірою залежать від об'єктивного виявлення й дослідження чинників, механізмів соціалізації як цілісної системи, а також оптимальних організаційно-педагогічних умов при формуванні нового змісту соціальної освіти і виховання.

Культурно-освітній простір як чинник соціалізації дітей та молоді в освітніх закладах має розглядатися як явище, що має розвивальний характер і орієнтоване на соціальне становлення особистості.

Соціальність, як стверджують сучасні науковці, є силою, що найбільше сприяє об'єднанню, і саме соціальність «супроводжує» виконання будь-якої діяльності, до якої залучена дитина: «... Ми завжди ... зайняті одним і тим же – відтворенням людини (як людини, а не живої істоти) і вкорінюємо її в буття суспільної інфраструктури за допомогою поступового, фундаментально скріплювального зв'язку індивіда й суспільства, тобто, по суті, соціального» [1, с. 15].

Уведення поняття «культурно-освітній простір» до апарату соціально-педагогічних досліджень детерміновано необхідністю перегляду лінійних уявлень про процес соціалізації як каузального (від лат. *casus* – випадок, випадковість) каналу, траєкторією якого індивід рухається. Підкреслимо, що це положення ґрунтується на роботах Ж. Сторо, який відзначав, що у практиці соціальної педагогіки, з соціально-конструкціоністського погляду, необхідно допомагати дітям і молоді соціально розвиватися, щоб вони могли краще впоратися з проблемами, із якими їм доводиться стикатися у процесі свого дорослішання [5]. Отже, представники соціально-психологічних служб, куратори і вихователі мають при цьому створити такі організаційно-педагогічні умови, у яких діти та молодь зможуть освоювати соціальний простір, пізнавати його багаторівневість і неоднорідність. Вони мають ознайомити з конкретними формами життєдіяльності суспільства і його соціальних структур залежно від вікових і психологічних особливостей дітей та молоді через технології соціально-педагогічного проектування.

Соціально-педагогічне проектування має забезпечити наповненість культурно-освітнього простору ціннісними смислами, що передбачає взаємопов'язаність елементів останнього й

дотримання таких принципів: 1) цілеспрямованості; 2) процесуальності (соціальна дія і не-тимчасова, але процесуальна (І. Шмерліна) [2, с. 74]), 3) герменевтичності (розуміння соціуму через осягнення смислів і значення знаків), 4) модифікації соціальних підсистем та їх структурних елементів. Принципи розкриваються через закономірності, які можна схарактеризувати так:

– точне визначення та формулювання мети як рушійної сили в соціально-педагогічному проектуванні зумовлює досягнення конкретних результатів;

– компоненти соціальності дітей та молоді отримують розвиток у соціально-педагогічному проектуванні в разі послідовного усвідомлення ними відомостей про соціальне оточення;

– соціокультурна детермінація передбачає вплив суспільства та його нематеріальної спадщини на соціальні та практичні потреби дітей та молоді, дотримання ними культурних і етнічних традицій суспільства, морально-етичних приписів, повагу до релігійних почуттів інших людей, розуміння сакральних символів, текстів і їх призначення для суспільства [6];

– збереження цілісності соціальних систем зумовлює необхідність змін соціальних ролей, інститутів, організацій в період розвитку нового, суперінформаційного суспільства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Соціально-педагогічне проектування культурно-освітнього простору, на наше переконання, є організованою пошуково-дослідницькою діяльністю, що передбачає не тільки досягнення результату, оформленого у вигляді практичного виходу, а й організацію процесу досягнення цього результату в освітніх закладах, відповідно до визначених принципів (цілеспрямованість, процесуальність, герменевтичність, модифікація соціальних підсистем та їх структурних елементів) та закономірностей. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці технологій соціально-педагогічної підтримки дітей і молоді в освітніх закладах.

Список використаних джерел

1. Социальное: истоки, структурные профили, современные вызовы / ред. Гречко П.К., Курмелева Е.М. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2009. – 437 с.

References

1. *Social issues: origins, structural profiles, current challenges.* (2009). Ed. Grechko P.K., Kurmeleva E.M. Moscow: Russian Political Encyclopedia (ROSSPEN). [in Russian].

2. Шмерлина И.А. Биологические грани социальности. Очерки о природных предпосылках социального поведения человека / И.А. Шмерлина. – М.: Книжный дом «Либроком», 2013. – 195 с.
3. Morgan S.T. Social Pedagogy within Key Worker Practice: Community Situated Support for Marginalised Youth / Shaun T. Morgan // International Journal of Social Pedagogy. – 2013. — Vol 2, N 1. – P. 17–32.
4. Moskal'yova L. Regularity in development of activity dialogue interaction of the multicultural communities representatives / L. Moskal'yova, S. Gurov, T. Gurova, O. Kanarova // International Journal of Applied and Fundamental Research. — 2013. – № 2. – URL : <http://science-sd.com/455> (7.12.2013).
5. Storø J. Practical social pedagogy: Theories, Values and Tools for Working with Children and Young People / Jan Storø. – Bristol : The Policy Press, 2013. – 151 p.
6. Working with Children in Care: European Perspectives: European Perspectives / P. Pat, B. Janet, C. Claire, W. Valerie. – NY : McGraw-Hill International, 2006. – 186 p.
2. Shmerlina I.A. (2013). *Biological brink of sociality*. Essays on natural preconditions of human social behavior. Moscow: Book House "Librokom". [in Russian].
3. Morgan S. T. (2013). *Social Pedagogy within Key Worker Practice: Community Situated Support for Marginalised Youth*. International Journal of Social Pedagogy. 1. 17-32. [in English].
4. Moskal'yova L. (2013). Regularity in development of activity dialogue interaction of the multicultural communities representatives. International Journal of Applied and Fundamental Research. 2. Retrieved from <http://science-sd.com/455> (7.12.2013). [in English].
5. Storø J. (2013). *Practical social pedagogy: Theories, Values and Tools for Working with Children and Young People*. Bristol: The Policy Press. [in English].
6. *Working with Children in Care: European Perspectives: European Perspectives*. (2006). Ed P. Pat, B. Janet, C. Claire, W. Valerie. NY: McGraw-Hill International. [in English].

Рецензент: Сегеда Н.А. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:

Москальова Людмила Юрївна

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

вул. Леніна, 20, м. Мелітополь,

Запорізька обл., 72312, Україна

doi:10.7905/нвмдпу.v0i11.768

Надійшла до редакції: 04.11.2013 р.

Прийнята до друку: 02.12.2013 р.